Ur *Fjärde Internationalen* 2/76

Björn Eriksson

Miljövården och den revolutionära strategin

Miljökris, kapitalismens kris. Miljögrupper, antikärnkraftsgrupper, kommittéer mot utbyggnaden av kraftverk i älvar, fronter för hälsoriktig mat osv har bildats.

Mer etablerade natur- och miljöorganisationer har ökat aktiviteten mot miljöförstöringen, t ex Fältbiologerna.

Den revolutionära vänstern har tagit upp frågorna och i flera sammanhang börjat delta i ett aktivt arbete med olika miljögrupper. Men vilken plats har miljövården i den revolutionära strategin och vilken plats bör den ha? Vilken funktion fyller miljörörelsen utanför fackföreningar och partier? Vilka ”miljökrav” måste införlivas i den revolutionära strategin?

Björn Eriksson, forskare och miljöaktivist, ger här sin syn på dessa problem. Utgångspunkten är miljökrisen och en noggrann genomgång av miljörörelsen utveckling fram till idag. Därefter följer en argumentering för olika krav och organisationsformer som måste aktualiseras i den antikapitalistiska kampen.

Många människor har radikaliserats genom arbete i miljögrupper. Det har vänstern upptäckt och så småningom visat ett visst intresse för miljöfrågorna.

Vänstern har slagit fast att den ekologiska krisen är en del av kapitalismens kris, att miljöproblemen är olösbara inom kapitalismen, och att de ska gå att lösa efter revolutionen om bara medvetenheten om problemen sprids inom det revolutionära partiet och inom massorganisationerna. Man har troligen hoppats få en kontaktyta med miljörörelsen genom detta tal och kanske få några av de radikaliserade miljöaktivisterna att intressera sig för den egna gruppens totala politik.

Men miljöaktivisterna har inte blivit särskilt imponerade.

Många miljöaktivister har länge begripit att den ekologiska krisen är en del av kapitalismens kris. De söker kunskap om hur man ska få kapitalismen på reträtt, hota den eller förändra de aspekter hos den som lett till miljöproblemen (alla har inte blivit övertygade om att kapitalismens kris är olöslig inom dess egen ram). Så lyssnar de till vänstern och får höra att miljökrisen kan lösas endast genom revolutionen, vilken kommer som ett resultat av arbetarkampen – stöd därför gruppen si och så förr uppbygget av ett nytt kämpande arbetarparti!

Man kan också uttrycka det så här: många miljöaktivister har insett eller har på känn att miljökampen är strategiskt viktig, medan vänstern som bäst insett att den kan vara taktiskt sant, genom att visa fler människor kapitalismens fula tryne och därmed göra dem till kommunister, som ställer upp i arbetarkampen...

Den enda gruppering inom den organiserade vänstern som i miljöarbete utgår från att miljöfrågorna är strategiskt viktiga, är en handfull KAF:are på västkusten. Och man har åtminstone inte hittills kunnat utläsa ur KAF:s press att dessa kamraters handlande stöds av förbundets ledande organ.

Frågan måste nu ställas: Har de radikala miljöaktivisterna eller den organiserade vänstern rätt? Är miljökampen strategiskt viktig eller ej? Går det att formulera övergångskrav på miljöområdet och föra dem samman med arbetarkampens övergångskrav och på så sätt forma ett starkare övergångsprogram?

Här ska göras ett försök att besvara dessa frågor. Först behandlas frågan om ekokrisens samhälleliga natur, därefter beskrivs motståndet mot krisen och klasskaraktären på de olika rörelser som ingår i motståndet.

Analysens slutsats blir att miljökampen – förutom att rädda viktiga miljövärden, ett i sig tillräckligt motiv för att driva den – på ett viktigt sätt kan bidra till revolutionen genom att länka mellanskiktens spontana kamp samman med arbetarklassens därmed få en större del av mellanskikten att stödja arbetarklassen i en revolutionär situation. Till sist skisseras några modifieringar och kompletteringar av övergångskraven med utgångspunkt i denna strategiska inriktning.

Ekokrisens samhälleliga natur

Reproduktion av arbetskraft, fast kapital och naturresurser.

Enligt traditionell marxistisk teori leder kapitalismens motsättningar till oupphörliga kriser, som borgarklassen söker vältra över på andra skikt, främst arbetarklassen. Arbetarklassens försvar mot detta är grunden för dess spontana fackliga medvetenhet och organisering.

Kriserna kan sammanfattas med hjälp av den allmänna värderelationen för produktions-processen

$$P = N + K + A + m$$

där P är den totala produktionens värde, dvs den totala mängden arbete som utförs i ett samhälle. N, K och A står för reproduktionen av naturresurserna, det fasta kapitalet respektive arbetskraften och m är mervärdet.

Oftast återges formeln ovan utan termen N, vilket betyder att man räknar naturresursernas värde som enbart det arbete som åtgår för att utvinna dem. Men i så fall kan man inte analysera skillnaden mellan fallen att resurserna brukas varsamt, utan att förbrukas, och att de plundras så att kommande generationer får sämre förutsättningar att utgå ifrån.

Reproduktion av naturresurserna betyder uppenbarligen att återställa naturen i ett från produktionssynpunkt likvärdigt (ej lika!) skick. För användningen av en mycket stor mineralfyndighet innebär det helt enkelt att allt eftersom kartlägga nya delar av fyndigheten.

Om det gäller användningen av en knapp, högkoncentrerad fyndighet innebär reproduktion att avfall från tillverkningsprocessen tas omhand och skrot från använda produkter sorteras ut och samlas in så att det kan återgå till nyproduktion. Andra metoder är att behandla material så att de inte förstörs (rostar eller vittrar). Utvecklingen av metoder att utnyttja andra, mindre knappa naturresurser på ett lika effektivt sätt tjänar också samma syfte.

Den allra viktigaste aspekten på reproduktionen gäller emellertid de biologiska källorna. Biosfären producerar föda och de dessutom mängder av råmaterial som kan användas för tillverkning av olika produkter. Dessa reproduceras självmant så länge de ekosystem de ingår i inte förstörs. Metoder för att hejda sådan förstöring ingår alltså i termen N. Rening av fabriksutsläpp, planering av städer och vägar så att de inte förstör värdefull jordbruksmark, återfyllning och plantering av dagbrott, skogsvård, tankrengöring i docka i stället för till havs, är exempel på extra arbetsinsatser för att klara reproduktionen av naturresurserna vad gäller biologiska resurser.

Givetvis finns ibland också möjligheten att ersätta en mer eller mindre utplånad biologisk resurs med en mineralisk. Men för det mesta krävs då större insatser av energi och fast kapital, ibland även av arbete. Processen för nästan alltid med sig nya föroreningar som i sin tur nedsätter reproduktionen av biologiska råvaror. Kraven på den utvinningsteknologi av

mineraliska råvaror som tillåts, måste ställas mycket högt så att inte summan blir att mer av biologiska resurser nedsätts än man kan tillföra av andra. Inte ens med denna grad av försiktighet kan ersättningen av den levande naturens källor med syntetiska tillåtas gå för långt. Det finns samband med den yttre naturen och människans egen natur som inte kan ersättas. För hälsans och skönhetens skull måste vi behålla våra band till allt annat levande.

Reproduktionen av fast kapital och arbete är mer välkända begrepp. Underhåll av maskiner, verktyg och byggnader, jämte ersättning av förslitna delar räknas till kapitalreproduktionen. Produktionen av de varor och tjänster (inkl. sjuk- och socialvård) arbetarfamiljerna behöver för att leva och reproducera sig i det samhälle där de lever, samt den utbildning som erfordras för att de ska fungera i arbets- och samhällslivet, är de viktigaste posterna i det som kallas reproduktion av arbetskraft.

Mervärdet, *m*, tillägnar sig – i ett kapitalistiskt samhälle – borgarklassen. Det används för lyxkonsumtion inom den egna klassen och förbundna skikt, för utvidgning och modernisering av produktionen samt för att försvara den borgerliga ordningen.

Kapitalismen i kris

Angrepp på reproduktionen av arbetskraft och naturresurser

Den beskrivning som hittills gjorts förutsätter ett krisfritt samhälle. I ett sådant reproduceras alla produktionsfaktorer och mervärdet räcker för att tillfredsställa den statsbärande klassens förväntningar. Man kanske kan diskutera om det har funnits något sådant som krisfri kapitalism, åtminstone är det säkert att den numera inte existerar.

Under ett kristillstånd ser kapitalet (kapitalägare och företagare) i första hand till att rädda profiten. Utan den vägrar de att satsa sitt kapital. Detta är ett karaktäristiskt drag hos kapitalismen och är lätt att förstå om man studerar marknadens och konkurrensens funktion. Kapitalet vältrar istället över krisen på andra klasser och skikt i samhället. Man kan se detta som en brist i reproduktionen av någon (eller alla) av produktionsfaktorerna – *m* ökas på *N*:s, K:s eller *A*:s bekostnad. Den möjlighet som mest diskuteras är att arbetarklassen och närstående skikt drabbas av lönenedpressning, ökad hets i arbetet, försämrad arbetsmiljö, social nedrustning ..., dvs fullständig reproduktion av *A*. Ofullständig reproduktion av *K* innebär att fabriker körs i botten. Det är mer speciellt och förekommer mest när kapitalet vill lämna ett visst land eller område eller en viss bransch. Men möjligheten att övervältringen sker på reproduktionen av *N* har diskuterats för lite. Det sociala lugnet under femtiotalet och fram till mitten av sextiotalet köptes i viss mån genom höjd levnadsstandard och bättre sociala villkor, men under just den tiden tog naturförstöringen verklig fart.

Bristande reproduktion av *N* drabbar mycket generellt i samhället. I stor utsträckning är det kommande generationer som får bära bördan genom sämre produktionsförutsättningar på naturresurssidan. Omedelbart drabbas alla – ”onda som goda” – genom nedsmutsning, hälsofaror och förlorade estetiska kvaliteter. Dock drabbas de betydligt mindre som har råd att köpa sig en oförstörd bostads- och fritidsmiljö och har makt att utforma sina arbetsvillkor.

Alla former av övervältring av kostnader på reproduktionen av produktionsfaktorerna hotar givetvis kapitalet självt indirekt. Men de hotar kapitalet mer eller mindre omedelbart. Det fasta kapitalets förslitning drabbar snabbt och drabbar samma kapitalist. Arbetskraftens förslitning, om uttryckets tillåts, kan fortgå ett tag och de kapitalister som står för den kan – till en viss gräns – skaffa nya arbetare. Ännu längre kan naturförslitningen pågå – skadorna kan uppträda först efter en lång tid, källan kan vara svår att spåra, de som berörs är geografiskt spridda och socialt och politiskt splittrade på ett flertal klasser och på ett flertal

åskådningar. Motståndet mot ekokrisen blir därför splittrat och man har anledning att vänta sig motstånd med olika klasskaraktärer.

Motståndet mot ekokrisen

Genom att alla klasser och skikt drabbas av ekokrisen får motståndet mot den en helt annorlunda politisk karaktär än motståndet mot ”arbetskraftens förslitning”. Det senare organiseras av arbetarklassen och stöds ofta av åtminstone lägre mellanskikt. Klasskaraktären på kampen är klar – det gäller arbete mot kapital. När småborgare eller folk från det övre mellanskiktet stöder denna kamp genom insamlingar till kampfonder eller dylikt eller genom SARB-grupper (de socialistiska arbetsmiljögrupper som finns i Stockholm, Göteborg, Malmö/Lund och Umeå) överskrider de sin klasstillhörighet och ställer sig medvetet på arbetarklassens sida.

Den borgerliga naturvårdsrörelsen

Motstånd mot förslitningen av naturen och dess resurser förekommer, som förutskickats, med vitt skilt klassinnehåll. Det som först utvecklades var ett motstånd helt inom borgerligheten och på kapitalismens villkor. Det är organiserat i naturvårdsföreningar, varav t ex den svenska, SNF, är från 1909. Numera finns ganska starka internationella organisationer på detta område. Den största heter International Union for the Conservation of Nature (internationella naturskyddsunionen). Den har, förutom nationella naturvårdsföreningar, en del statliga organisationer och tom regeringsorgan som medlemmar. Gräddan av naturvårdsrörelsen finns i World Wildlife Fund, WWF, (Världsnaturfonden). Där sitter bara prinsar, hertigar och storkapitalister i ledningen.

Generalsekreteraren för den svenska WWF-avdelningen, Sven Wahlberg, sa i en intervju i Aftonbladet den 15 augusti 1975 att ”vi är som en Noaks ark i exploateringens syndaflod”. Detta uttalande fångar grupperingens program och ideologi. De motsätter sig inte den kapitalistiska utvecklingen, utan försöker bara rädda hotade djur- och växtarter och små stycken orörd natur genom att inrätta nationalparker o dyl. SNF står åtminstone i praktiken för samma inriktning. I ideologin ingår synen på vildmarken som det värdefulla som ska bevaras och studeras. Rubbad natur är något nödvändigt ont – orubbad natur är något fint. Kvaliteten på den rubbade naturen intresserar man sig knappast för, trots – eller snarare på grund av – det är i den de flesta människor tillbringar det mesta av sin tid.

Tills helt nyligen kanaliserades allt naturintresse till organisationer med denna karaktär. Många naturintresserade utanför borgerligheten sitter fortfarande fast i de föreställningar som karakteriserar den borgerliga naturvårdsrörelsen.

Småborgerligheten och mellanskikten deltog länge (i stor utsträckning fortfarande) i de borgerliga organisationerna och helt på borgerlighetens villkor. Det passade dessa ideologirädda grupper att begränsa arbetet till sådana områden, t ex skydd av utrotningshotade djur, där det inte utmanade den politiska och ekonomiska makten. Man sa att man ville vara opolitisk.

Denna självpålagda begränsning gjorde att hela rörelsen undvek att ta upp övergripande ekologiska diskussioner eftersom sådana lätt kunde få en sådan räckvidd an de förde in på diskussioner om samhällssynen. Naturvårdsförbunden kom därför att länge blunda för de nya stora ekologiska hoten och fick se sig förbisprungna av dels nya borgerliga organisationer

såsom Romklubben[1], dels en ny framväxande miljövårdsrörelse. När de väl tog sig an ekologiska frågor, blev resultatet bedrövligt.

Som ett exempel kan nämnas det upprop som gjordes i juni 1972 för ett världsprogram för ”ekologiska områden”, World Ecological Areas Programme. Det gick ut på att vissa områden av tropisk regnskog och buskskog skulle skyddas med jägarfolkstammarna boende kvar i sin traditionella balans med naturen. De människor som inbegreps i programmet betraktades alltså som ”icke-politiska” varelser. Andra människor skulle inte få vistas i området annat än i forskningssyfte. De länder och enskilda som annars skulle ha kunnat exploatera området, förutsattes få ersättning. Detta program för att bilda nya bantustater ställde sig bland annat International Union for the Conservation of Nature bakom. Resultatet kan bara bli att vildmarksideologin avslöjas och att demokratiskt eller humanistiskt inriktade småborgare och mellanskikt överger naturvårdsrörelsen.

Den breda miljövårdsrörelsen

Den nya rörelse som växte fram från mitten av sextiotalet omfattade mest mellanskikt. Den organiserade spontanistiskt kring akuta problem och har endast mycket långsamt organiserats fastare, vilket till stor del är en följd av bristande kollektiv tradition i dessa skikt. Den karakteriseras av en viss frigörelse från naturvårdarnas borgerliga ram. Troligen finns det flera tidigare exempel på aktionsgrupper som på enskilda punkter gått emot kapitalets intressen, men dessa förblev isolerade, icke medvetet formulerade angrepp, och därmed ofarliga för kapitalismen. Under sextiotalet ökade denna form av aktivism markant och framträdde så småningom som en ny rörelse med ett nytt namn, miljörörelsen. Med hjälp av det nya begreppet ”miljövård” frigjorde den sig från den gamla föreställningen att endast orörd natur är värd att vårda. Den försökte också skapa sig en ny grundsyn genom att utgå från ekologiska principer. Några, t ex den amerikanske anarkisten Murray Bookchin, gick så långt att de utropade ekologin som den nya revolutionerande vetenskapen som för vår tids omvälvningar skulle få samma betydelse som astronomin för den borgerliga revolutionen.[2] Det började också utvecklas ekologistiska synsätt, dvs försök att härleda principer för hur ett samhälle fungerar och bör fungera från enbart ekologiska, naturvetenskapliga lagar. Den inriktningen är naturligtvis en följd av rädsla för ”politik”, dvs klassanalys, i de skikt som mobiliserades i miljörörelsen.

Det finns två skäl till att miljörörelsen växte fram vid den tid den gjorde: miljöförstörelsens tillväxt och en försvagad tilltro till regeringens (och kapitalets) metoder att lösa samhällets problem. Miljöförstörelsen utvecklades under efterkrigstiden hastigare än någonsin tidigare. Bränsleförbrukningen i Sverige, liksom i många länder, trefaldigades på drygt 20 år. och med detta försurningen, röken, tungmetallerna. Jordbruket industrialiserades med hjälp av kemikalier som skulle ersätta naturliga processer och balanser. Nya ämnen tillkom i massor. Effekterna av utsläppen växte utöver utsläppsplatsen och blev regionala, i några fall tom globala (oljespill, DDT, koldioxid). Tvivlet (inom mellanskikten) på regimens förmåga att lösa problem i samhället sammanhängde med den våldsamma strukturomvandlingen och allt den medförde i påtvingat byte av bostadsort, av yrke. av klasstillhörighet (småborgare blev arbetare eller mellanskikt, mellanskiktens villkor blev allt mer lika arbetarnas) samt social rotlöshet och höjda levnadskostnader i de nya segregerade tätorter som växte fram. Med denna omdaning av samhället, vilken i Sverige gick som snabbast under sextiotalets senare del, följde en ökad strukturell arbetslöshet och nya problem att klara försörjningen ens för

[1] Romklubben är en internationell samling företagare och administratörer som med datamaskinkörningar har ”visat” att jorden går under före år 2050 med nuvarande utvecklingstendenser. De föreslår någon form av global resurshållning byggd på kapitalets organisationer.
[2] M. Bookchin: *Ecology and Revolutionary Thought*. Lättast åtkomlig i norsk utgåva på Pax forlag, Oslo.

dem som hade arbete. Man började tala om de ”nya fattiga”. Inom arbetarklassen ledde denna utveckling till ett kampuppsving mot sextiotalets slut, inom mellanskikten och småborgerligheten till en misstro mot de traditionella metoderna att lösa samhällets problem – ekonomisk tillväxt och strukturomvandling.

Förutsättningar för en kamp mot ekokrisen, obunden av den borgerliga politiken fanns alltså. Rörelsen växte fram kring motstånd mot olika negativa yttringar av kapitalismen, det kunde gälla en trafikled i ett bostadsområde, en utarmad lekmiljö för barnen eller fabriksutsläpp som hotade en bygd. Aktivisterna insåg ofta att det var fråga om kapitalismens konsekvenser, men de hade varierande uppfattning om lösbarheten av problemen inom kapitalismens ramar. Frågan togs knappast upp i agitationen. Men praktiken var klar: man vägrade ta ansvar för kapitalismen. Man sökte helt enkelt lösningar på problemen. Om en infartsled som man motsatte sig flyttades till ett annat bostadsområde, bekämpade man den där också och ifrågasatte varför alla bilar måste in i city. Björn Gillberg gjorde i början av sin karriär en väldig nytta genom att utgå från hur individerna drabbades genom födan och föra det tillbaka på företagen. Han visade att de förgiftade oss för att tjäna mer pengar. Han manade till kamp mot förgiftningen om det så medförde att företagen gick omkull. Förbud krävdes mot allt farligt och mot allt misstänkt som inte hade en väl dokumenterad nytta.

SNF höll sig noga utanför dessa kampanjer, och kunde därför inte integrera den. Ibland drabbade miljökampen arbetare med arbetslöshet, eftersom miljöaktivisterna inte förmått nå ett samarbete med arbetarna. Men det berodde inte på bristande vilja, utan närmast på bristande förmåga och, framför allt, bristande förutseende.

Så småningom har rörelsens huvudprincip formulerats som så: ”mänskliga behov och ekologiska krav ska avgöra produktionen – inte kortsiktiga vinstmotiv”. Den parollen skulle säkerligen ha accepterats redan i miljörörelsens barndom. I praktiken följde aktivisterna den. Inte ens lagarna stoppade dem.

Sammanfattningsvis vill jag alltså säga att miljörörelsen från sin framväxt på sextiotalet var ett uttryck för småborgerliga mellanskiktens (omedvetna) försvar för egna intressen gentemot kapitalet.

Genom dessa gruppers brist på kollektiv tradition kunde de bäst fångas upp av frågor som gällde individen (maten). Genom deras brist på helhetsperspektiv på samhället och en bristande kollektiv tradition förblev rörelsen en löst organiserad samling aktionsgrupper som arbetade med konkreta, ofta lokala problem.

Trots att den svenska arbetarklassen, med internationella mått mätt, har ett mycket starkt naturintresse har den – såvitt jag vet – inte byggt några egna organisationer för detta, om man inte ska räkna fritidsfiske- och koloniträdgårdsföreningarna. Hotet mot naturen har, naturligt nog, förefallit mera avlägset än de direkta hoten mot den egna hälsan och levnadsstandarden. Och eftersom naturvården har givits en borgerlig, ibland direkt människofientlig, prägel av de länge dominerande organisationerna är det förståeligt att arbetarklassen inte har deltagit i naturvårdsorganisationerna. De egna miljöproblemen på arbetsplatser och i bostadsområden har naturligtvis engagerat, men i de fallen handlar det ju främst om att försvara arbetskraftens reproduktion, inte naturresursernas.

Efterhand som en icke-borgerlig miljörörelse har vuxit fram och problemen har blivit mer markerade, har arbetarklassens intresse för naturmiljön ökat något. Men fortfarande är medverkan från denna klass låg. Förklaringen får sökas i att det är särskilt enkelt för kapitalet att spela ut miljön mot sysselsättningen eller andra frågor av omedelbar vikt för arbetarklassen. Först när de frigjort sig från reformismens tvångströja och slutat bekymra sig

om kapitalets problem, kan arbetarna se realismen i kravet på både meningsfullt arbete och god yttre miljö.

Ideologiska riktningar inom miljörörelsen

Miljörörelsen är alltså antikapitalistisk till skillnad från den borgerliga naturskyddsrörelsen. Det betyder dock inte att den är socialistisk. Istället samsas inom den vitt skilda ideologiska föreställningar med olika styrkeförhållanden i olika länder. I Norge är t ex den populistiska strömningen stark, i Holland den socialistiska och den anarkistiska och i USA finns dels en stark anarkistisk strömning, dels en som skyr all ideologisk diskussion. Detta för att nämna några länder med en stark miljörörelse. I Sverige har ingen av riktningarna dominans.

Populismen är ett uttryck för en kämpande småborgerlighet. Det är naturligt att den har sitt starkaste fäste i Norge, där småborgerligheten är talrik och har stolta traditioner av självständighet mot bourgeoisin[3].

Särskilt i ”utkantsområdena”, där människorna levt på kombinerat fiske, småjordbruk, skogsarbete och småhandel, har självständigheten mot centralorterna försvarats kraftfullt. Det var t ex i dessa områden som det folkliga motståndet mot EG-anslutningen hade sina starkaste baser. Populisterna har i Norge tom lyckats bygga upp ett ganska starkt politiskt parti, Sosialistisk Folkeparti, med förankring, förutom i småborgerligheten, i mellanskikten och långt in i arbetarklassen. Genom bildandet av Sosialistisk Valgförbund såg populisterna ett tag ut att svälja det norska kommunistpartiet. I miljörörelsen dominerar populisterna starkt. Miljöfrågorna har blivit så dominerande i deras politik att de ibland kallar den för ”ekopolitisk sosialisme”. Den enda gruppering som på allvar försöker utmana dem i miljörörelsen är maoisterna i AKP-ml. I brist på egen klar politik arbetar maoisterna mest med kuppartade övertaganden av den ena lokalgruppen efter den andra.

Populisternas ideologi centreras kring lokalsamfundet, i vilket alla klasskillnader ska utplånas, alla bli både arbetare och egendomsägare och där det kooperativa ägandet ska bli en grundform. Större privatföretag ska ombildas till arbetarkooperativ. Den statliga politiken ska gynna den produktionsform som man sätter allra högst, lokalsamfundets småföretag. De norska populisterna samarbetar gärna med arbetare och kampen riktas huvudsakligen mot storföretagsamheten, men också mot arbetarbyråkratin vilken man ser som en del av samma centralbyråkrati.

Även de mest radikala populisterna är klara antimarxister. De hävdar t ex en syn på staten som något som kan *erövras* politiskt genom en tillräckligt stark massrörelse och förmås att gynna lokalsamfunden och småfolket. De siktar visserligen mot en demokratisering av arbetssituationen, men inte mot att fullständigt avskaffa marknaden och inser inte att marknadsmekanismerna och konkurrensen omöjliggör en långtgående demokratisering på arbetsplatserna.

I Sverige företräds den populistiska uppfattningen av en falang inom Centerns Ungdomsförbund och kommer till uttryck i dess lokalsamhällsideologi. Det vore fel att betrakta hela CUF som en populistisk organisation, men populisterna utgör den starkaste falangen (utom i vissa landsändar, som i Skåne) och dominerar hela CUF:s miljöarbete. Programmet påminner starkt om de norska populisternas, men är något mindre utvecklat.

De socialistiska strömningarna inom miljörörelsen förefaller ha två olika källor. Dels kom ett inflöde av radikaler från student- och vietnamrörelsen under sjuttiotalets första år. Bland dessa var det vanligt med en syn på Kina som det stora basområdet för världsproletariatets kamp mot imperialismen. Även på miljövårdsområdet idylliserades Kina och togs som föredöme för

[3] Se B Fryklund & T Peterson, Populism eller leninism. *Zenit* 2/73

en ekologiskt medveten socialistisk utveckling. Dels radikaliserades också en hel del miljöaktivister genom kampens egen logik. Detta kan man särskilt se i grupper som arbetat med trafikfrågor. Mönstret är likartat i åtminstone hela Västeuropa. Orsaken verkar vara att man, för att lösa trafikproblem, tvingas titta på hela urbaniseringen och därmed på centrala frågor om hur samhället fungerar. En intressant sak är att det maoistiska inflytandet bland miljörörelsens socialister har minskat snabbt under senare år. Supermaktsteorin har t ex aldrig vunnit gehör.

Genom avsaknad av erfarenhet från arbetsplatskampen, har de socialistiska miljöaktivisterna haft svårt att förstå skillnaden mellan de olika vänstergruppernas linjer, samtidigt som de själva haft en mer avancerad syn på betydelsen av miljöfrågorna och kampen mot ekokrisen. Resultatet har blivit att de inte känt sig hemma i vänsterorganisationerna, men ändå känt behov av någon form av socialistisk organisering. Från början av sjuttiotalet började det bildas socialistiska miljögrupper med syfte att utveckla en socialistisk miljöpolitik och med den påverka både vänstern och de breda miljögrupperna. Våren 1975 bildades ett kontaktnät mellan dessa och enskilda socialister som arbetar i breda miljögrupper, det sk socialistiska miljönätet. Det finns alltså en rimlig orsak till att de socialistiska miljögrupperna har bildats, men i takt med vänsterns ökade intresse för frågorna och – får man hoppas – förbättrade analys av dem, minskar utrymmet för deras verksamhet. Utarbetandet av miljöpolitiken kan då ske i vänsterorganisationerna och kampen huvudsakligen bedrivas i de breda miljögrupperna, i brett sammansatta organisationer på arbetsplatser, i bostadsområden, vid utbildningsanstalter etc. Ett behov för ett eller flera socialistiska miljönät, såsom organiserade tendenser inom miljörörelsen kommer dock alltid att finnas.

Finns det då inga klart borgerliga ideologiska strömningar i den breda miljörörelsen? Det finns gott om moderater, folkpartister och icke-populistiska centerpartister i miljögrupperna, men dessa har inte utformat någon politik för rörelsens arbete. De kan inte heller förväntas göra det. Ett sådant program skulle motsvara SNF:s och WWF:s eller möjligen Romklubbens program. och dessa finns det redan organisationer för. Att dessa personer valt att arbeta inom den kämpande miljörörelsen, tyder på att de inte valt att sätta kapitalismen behov före miljöns. De flesta av dem ser kanske inte konflikten, men när de väl upptäcker den i praktiken kan de förväntas svänga till vänster eller passiviseras.

Gruppen kring Gillberg kan möjligen betraktas som en borgerlig riktning inom miljörörelsen. Gillberg startade sitt miljöarbete på ett antikapitalistiskt sätt, men blev snart ett offer för en ledarkult som samlade ett antal konservativa människor till en supporterkrets. När hans dominerande ställning inom rörelsen började ifrågasättas, sökte han alltmer stöd i denna krets och försökte då länka in rörelsen i inomkapitalistiska banor. Gruppen kring Gillberg drev t ex fram ett program för Miljövårdsgruppernas riksförbund, där det föreslås att man endast ska använda lagliga metoder. Denna svängning från Gillberggruppens sida har medfört att den nu står helt isolerad. Efter splittringen av miljörörelsen vid årsmötet den 3 april, blev endast några obetydliga grupper och några med byråkratisk ledning kvar, medan resten nu håller på att bygga upp ett nytt, kampinriktat förbund.

Miljörörelsens organisationer

Den breda miljörörelsen består av några hundra lokala grupper. En del har förut varit medlemmar i Miljövårdsgruppernas riksförbund, MIGRI, och gått ur vid det senaste årsmötet. De deltar nu i byggandet av vad som ser ut att bli ett större – och framför allt – aktivare förbund. En tidigare rätt avskild del av miljörörelsen var Jordens vänner, som mest ägnade sig åt påtryckningar på myndigheter. Föreningen startades 1971 med amerikansk hjälp i form av den svenska utgivningsrätten till några miljöböcker med borgerligt budskap (t ex Ehrlichs Befolkningsexplosionen). Sedan dess har emellertid Jordens vänner suddat ut sina spår och

fått igång arbete som mer liknar normala miljögruppers. De samverkar nu i uppbygget av det nya Miljöförbundet.

Skyddet av älvdalar mot vattenkraftexploatering har sin egen organisering i Älvräddarnas Samorganisation. Ett särskilt kontaktorgan finns för grupper som arbetar mot kärnkraft och kärnvapen och för alternativ till kärnkraftssamhället. För trafikpolitiska grupper finns ett icke formaliserat samarbete. Dessa tre samarbetsfora skulle förmodligen kunna driva sin verksamhet i nära förening med det nya miljöförbundet. Till den breda miljörörelsen kan man också räkna kampen mot Örestad och Fältbiologerna. Det senare är visserligen ungdomsförbund till Svenska Naturskyddsförbundet, men det är mycket självständigt. Förbundet rekryterar naturintresserade ungdomar, ofta redan i tioårsåldern, och sysslar mest med exkursioner, fågelskådning mm. Men redan i mitten av sextiotalet, innan miljövårdsgrupperna växt upp i nämnvärt antal, började fältbiologklubbar driva ett sådant arbete och då i allmänhet med en antikapitalistisk inriktning.

Arbetsmiljögrupperna utgör ett något speciellt fall. I grunden tillhör de arbetarkampen för att försvara arbetskraftens reproduktion. Men arbetsmiljöproblemen sammanhänger nära med naturmiljöproblemen, t ex genom att ämnen som är farliga utanför fabrikerna ofta förekommer i ännu högre halter inom dessa. De utgör därför arbetsplatsfrågor som den mellanskiktsdominerade miljörörelsen lätt förstår. Detta ger särskilda möjligheter att sammanlänka arbetarkamp och miljökamp. Av dessa skäl är det lämpligt med en kontinuerlig samverkan mellan natur- och arbetsmiljöaktivister.

Arbetsmiljökampen förs huvudsakligen inom klassens normala organisationer, fackföreningar och – ibland – demokratiskt valda kampledningar för hela klassen. Dessutom finns stödjande organisationer i form av arbetsmiljögrupper med tekniker och medicinare m fl som arbetar på en socialistisk plattform. Kontakten med naturmiljögrupperna är i de flesta fall dåligt utbyggda.

Miljökampen och revolutionen

Den revolutionära strategin

Vi har nu sett att miljörörelsen huvudsakligen är ett svar på kapitalets försök att övervältra sin kris på naturresursernas reproduktion. Den omfattar folk ur alla klasser och skikt i försvar för egna mot kapitalet riktade intressen, så när som på dem som medvetet väljer att sätta kapitalets behov i första rummet. Arbetarklassen är dock dåligt förberedd, eftersom den, åtminstone än så länge, tror sig behöva välja; antingen försvara egna kortsiktiga behov, eller försvara miljön.

Miljörörelsen blir alltså under normala tillstånd i samhället dominerad av mellanskikt och de ideologiska strömningarna blir i första hand proletära och småborgerliga (mellanskikten saknar en egen ideologi).

Den är en rent självständig social verksamhet som följer en egen logik i sin utveckling. Man vet t ex av erfarenhet att en kamp för bättre lekplatser eller bakgårdar lätt går vidare till att gälla hela bostadsförvaltningen. Man vet att kamp mot parkeringshus eller motorleder i bostadsområden lätt leder vidare till en kampanj mot privatbilismen och tom hela frågan om stadsplaneringen. Eller att en kampanj mot kärnkraften kan föras över på hela frågan om produktionsinriktningen och resurshushållningen.

Detta påminner om dynamiken .i arbetarkampen. Den uppkommer spontant och organiseras för det ekonomiska försvaret av klassen, men kan efterhand utvecklas till allt högre nivåer. Enligt den revolutionära teorin är det kommunisternas uppgift att i den kamp som pågår påvisa problem och föreslå svar, som utgår från den medvetenhet som finns men förmår ställa

de kämpande inför allt vidare frågor. På detta sätt kan klassen, organiserad för kampens behov, till slut ställas inför frågan om makten över staten, dvs inför det revolutionära avgörandet. Denna serie krav och organisatoriska steg ska alltså ett kommunistiskt parti formulera och i den breda kampen arbeta för att genomföra.

Kan man se likadant på miljökampen? Kan även där en serie övergångskrav och en successivt utvecklad organisatorisk samordning leda fram till revolutionen? Nej, så långt kan stegringen av miljökampen inte gå, styrd av sin egen logik. Långt tidigare kommer samhällets huvudklasser, borgarklassen och arbetarklassen att dominera scenen. Genom att spela ut de hot som miljökampen riktar mot enskilda företag eller kapitalismen som helhet såsom hot mot sysselsättningen, försöker kapitalet få arbetarklassen på sin sida. Utan åtminstone ett passivt stöd från arbetarklassen får miljökämparna mycket svårt att driva sina kampanjer till seger. När detta stöd finns, som t ex vid almstriden i Stockholm i maj 1971, kan miljöaktivister ibland utveckla en förbluffande styrka. Men när det gäller större samhällsfrågor saknar de möjligheter att sätta kraft bakom orden, helt enkelt för att de inte sitter på för kapitalismen akut oundgängliga och oersättliga uppgifter i samhället. I sådana fall fordras att kampen förs tillsammans med kamp på viktiga arbetsplatser.

Just denna förening av arbetsplats- och miljökamp ar uppenbarligen det mest intressanta perspektivet. Visserligen kan man föra in miljö- och resursfrågor direkt i arbetarkampen och därmed finna vissa intressanta möjligheter att utveckla denna, t ex öka förståelsen för behovet av en planerad ekonomi. *Men det strategiska perspektiv som bör vara avgörande för vilken organisationsform och vilket arbetssätt man väljer är ända det som ser miljörörelsen som en självständig antikapitalistisk kraft, vilken genom lämplig politik kan samverka med kampen på arbetsplatserna.*

Miljörörelsens organisering

Om man accepterar det strategiska huvudperspektivet för miljökampen som har skisserats här, följer vissa principer för organiseringen.

Organisationerna för det utåtriktade massarbetet bör vara öppna för alla som kan tänkas stödja en sådan inriktning. På samma sätt som fackföreningarna samlar alla som uppfattar arbetsköparna som en motpart, bör miljöföreningarna samla alla som uppfattar sig stå i motsatsställning till dem som förstör miljö och människor för egen vinnings skull. Kampen bör dessutom föras också i andra organisationer som har en sådan ”partkaraktär”, t ex hyresgäströrelsen och kooperationen. En fackförening som förlorar sin självständighet mot arbetsköparen eller mot staten blir en gul förening och räknas inte till rörelsens organisationer. På samma sätt måste miljöföreningarna värna sin självständighet mot stat, företag, företagarnas organisationer och av borgerligheten dominerade organisationer (t ex SNF). Men att från miljörörelsens utåtriktade organisationer utestänga människor med en borgerlig politisk syn är lika dumt som att i en fackförening försöka utestänga icke-socialister.

Röda fackföreningar i en icke förrevolutionär eller revolutionär situation har gång på gång visat sig vara en fåfäng tanke, men har ändå dragningskraft på nyradikaliserade, otåliga grupper. På samma sätt finns nu en strömning för att bygga upp en röd miljörörelse. Många, främst FK-sympatisörer, ser de socialistiska miljögrupperna och Socialistiska miljönätet som mer än grupper för att utarbeta en revolutionär miljöpolitik. Därför har de också dragit igång en socialistiskt miljöbulletin som de vill använda som hjälpmedel för organiserandet av miljökampen. Nyligen har visserligen denna strömning svängt under inflytande av uppgörelserna i den breda miljörörelsen (MIGRI-bråket), men det är bara fråga om en taktisk reträtt.

Socialisterna i miljörörelsen bör alltså inte avgränsa sig organisatoriskt från den breda rörelsen. Vi bör verka som en del i den och samtidigt försvara vår rätt att organisera oss i en eller flera tendenser. Tyvärr har stalinismen fortfarande ett så starkt grepp över socialisternas sinnen att många uppfattar ett försvar för tendensfriheten som ett uttryck för en vilja till ”splittring”.[4]

Vi måste naturligtvis samtidigt försvara andra riktningars rätt att organisera tendenser. Vi måste t o m respektera dem som principiellt jämbördiga: Vi och de deltar i samma kamp. Utifrån vår samhällsteori kallar vi den antikapitalistisk. De har kanske en samhällsteori enligt vilken kapitalismen kan anpassa sig till kraven. Nåväl, vi är ändå överens nu om att vi för en kompromisslös miljökamp. Erfarenheterna under kampen och den fortlöpande debatten får visa vilken teori som är rätt!

Övergångskrav

Behovet att sammanlänka arbetsplatskampen och miljökampen ställer givetvis krav på kampinriktningen inom båda. Här ska först diskuteras förändringar i agitationen och övergångskraven inom kampen på arbetsplatserna, därefter de krav som främst kan drivas i ”grannskapen”. Artikeln avslutas sedan med huvudfrågorna för det vi brukar kalla miljörörelsen. Några kampfronter utelämnas ur analysen, t ex den viktiga kampen om forskningen och den tekniska utvecklingen, vilken främst kommer att föras på utbildningsanstalterna, men som också kan föras ut i andra miljöer. Denna fråga är mycket viktig för miljökampen, men är värd en egen artikel.

Kampen på arbetsplatserna

Traditionellt har lönekampen stått i centrum på arbetsplatserna. Marxisterna har argumenterat för krav på lika löneökningar för alla i kronor räknat, fasta löneformer och avskaffande av meritvärdering för att motverka den splittring företagsledningarna försöker skapa genom lönesättningen. Dessutom har de fört fram kravet på indexlön med automatisk uppjustering månad för månad. Som offensiv inriktning brukar man kräva höjd lön på profitens bekostnad. Det är intressant att se att miljöaktiva grupper ur mellanskikten vanligen är mycket positiva till dessa krav utom ibland till det sista, vilket man uppfattar som ett utslag av ”pryldyrkan”. Denna reaktion kan naturligtvis inte tas till intäkt för att ställa lägre krav än vad som motsvarar arbetarnas verkliga behov. Men det är kanske dags att tänka lite djupare över vilka behoven egentligen är.

Lönen ska täcka kostnaderna för den (vanligen privata) konsumtion som är nödvändig för att leva i samhället. Om den inte gör det, kan man antingen kämpa för höjd lön eller för sänkta kostnader för att leva väl i samhället. När levnadsomkostnaderna stiger (mer än vad som motsvarar inflationen) innebär det att arbetarna har fått sig pålagda nya uppgifter – uppgifter som de måste utföra för att kunna ställa sin arbetskraft till förfogande på det sätt bolaget önskar. Det innebär också att dessa nya uppgifter ska lösas individuellt och genom marknaden och att den tid detta tar inte räknas som arbetstid. Är det inte litet väl undfallande att för detta endast kräva kompenserande löneökningar och kanske lite till? Är det inte samtidigt uppsplittrande, individualiserande, ja rent av borgerligt?

Det tydligaste exemplet gäller arbetsresorna, som har ökat oerhört under efterkrigstiden i takt med kapitalets ”strukturomvandling”. Kostnaden och tiden för arbetsresorna har arbetarna fått bära och den belastningen har blivit än större genom att kollektivtrafiken ofta är dålig. Under omständigheterna kan man inte klandra den enskilde arbetaren för att han eller hon har skaffat

---

[4] Splittring (stalinistisk def): att utarbeta och framföra avvikande synsätt.
Splittring (oförvanskad def): att organisatoriskt avgränsa gruppering som bara skiljer sig på underordnade frågor.

sig bil. Men man kan sannerligen klandra arbetarkollektivet – i t ex fackföreningarnas form – för att inte söka andra lösningar för att lösa problemet med arbetsresorna. Varför inte kräva att företaget betalar arbetsresorna, både i pengar och tid? I så fall skulle nog kollektivtrafiken snart börja fungera! Sedan skulle man också kunna organisera för arbetarkontroll även vid denna del av produktionen – kräva väntkurar och åkkomfort för att överhuvudtaget komma till jobbet.

Om arbetsresor på företagets bekostnad hade genomdrivits tidigare, skulle trycket på storstäderna aldrig ha blivit fullt så stort. Uppsplittringen på sovstadsgetton och industriområden skulle inte heller ha blivit så stark. Om kravet genomdrivs i avtalsrörelserna framöver, skulle stadsmiljön åtminstone inte förvärras ytterligare. Den exakta tekniska utformningen av förslaget får diskuteras. T ex är det kanske bäst att det är den genomsnittliga restiden vid varje arbetsställe som inräknas i arbetstiden. Frågan är viktig från miljö- och resurssynpunkt såväl som från strategisk synpunkt. Den nuvarande inriktningen isolerar arbetarna bakom vardera ett ton av plåt och skapar en helt individuell mentalitet. Den föreslagna skulle främja kollektiv samverkan även kring förbättringen av arbetsresorna och möjliggöra solidaritet med påtvunget billösa kategorier.

Låt oss för ett annat exempel titta på barnpassningen som blivit ett allt större problem för allt fler arbetare. En borgerligt privatkompenserande lösning i detta fall skulle vara vårdnadsbidrag åt småbarnsföräldrar som stannar hemma eller förkortad arbetsdag för dessa föräldrar. Men de vägarna förkastas av den fackliga rörelsen. Istället ställer den kollektiva krav: ”Bra daghem åt alla barn!” och i ökande utsträckning även ”Sextimmarsdag utan lönesänkning!”. Detta är exempel på hur krav med rötter i en annan miljö, nämligen kvinnorörelsen, har upptagits i den fackliga rörelsen så att den nu driver en mer avancerad kamp än den skulle ha gjort med närmare tillhands liggande krav.

Den generella inriktning vi kan formulera här, är att arbetarnas (ja, förstås också mellanskiktens) kamp för rimliga levnadsvillkor i första hand bör riktas mot kollektiva lösningar. De bör betalas direkt av företagen eller av stat/kommun och genomföras under kontroll av arbetare eller brukare, eller möjligen skötas kooperativt. Fördelarna är att dessa lösningar samlar arbetarna kring kraven och kring kontrollen av genomförandet, och därigenom höjer kampnivån. Men lösningarna är också mer socialt tillfredsställande (mindre kommersialiserade och ger mer mänskliga kontakter) och sparar vanligen energi och andra resurser. Lönekampen bör alltså tonas ner ytterligare och enbart drivas som ett stenhårt försvar för den uppnådda materiella standarden och på extra höjningar för de verkligt lågavlönade. För försvaret av standarden används då givetvis någon form av automatisk uppräkning i förhållande till en av arbetarna kontrollerad levnadskostnadsberäkning. (Men vore det inte bättre att göra denna levnadskostnadsberäkning i kronor i stället för i procent?)[5]

Detta sätt att hålla igen lönekraven får inte förväxlas med LO-ledningens. Den senare gör det av ansvar för den kapitalistiska ekonomin, vi gör det för att vi tar ansvar för människorna, miljön och de efterkommandes villkor. Dessa metoder kommer troligen att driva på överproduktionskrisen mer än vad ytterligare lönekrav på profitens bekostnad gör. De senare gör detta genom att driva fram arbetslöshet, de förra genom att erbjuda löntagarna kollektiva sätt att fylla sina behov, varvid de lirar undan en del av sin efterfrågan från marknaden.

Låt oss ta fler exempel på den föreslagna kampinriktningen.

---

[5] En något likartad idé som nu förs fram till diskussion av norska populister är att fackföreningarna inte ska kräva mer i lönepotten än vad som behövs för att bevara levnadsstandarden. men vad de ytterligare kan pressa ut ska avsättas i fonder som facket kontrollerar och som används för utvecklingshjälp, för miljövårdande åtgärder, kollektivtrafikens utbyggnad etc. Genom att fonderna inte ska placera profitabelt i det egna företaget, binder de inte de fackliga ledarna på samma sätt till företagets och kapitalets behov som Meidnerfonderna gör.

Fritidssektorn: Arbetarklassen och mellanskikten måste i allt större utsträckning fly på fritiden för att orka med jobbet och ofta en taskig boendemiljö. Istället för pengar till sportstuga, båt eller överklassens traditionella svindyra sportutrustning, kräv kollektiva stugbyar, utrustade med båtar, bilar, idrottsanläggningar, fiskeutrustning, sportredskap, trädgårdsmark...! Kräv att staten exproprierar bl a överklassens bästa skärgårdstomter för sådana anläggningar och för att ge plats åt det rörliga friluftslivet! Stugbyarna kan ägas av fackförbund och betalas av företagen. Man kan även tänka sig att de drivs i kommunal regi under brukarkontroll, men i så fall blir de inte på samma självklara sätt en fråga för arbetsplatskampen. Kräv vidare utlandsresor arrangerade i facklig eller annan kollektiv regi, med mer sammansatta, spännande och lärorika resmål än de traditionella hotellen och playorna.

Mat: Kräv näringsriktig och oförfalskad mat i lunchrummen. Tillsätt kontrollkommittéer genom facket. Dessa kommittéer kan också ta direkt kontakt med ansvarsfulla odlare. De enkla, närmast självklara krav man startar med här, kommer snabbt att leda arbetarna i motsättning till hela den kapitalistiska jordbrukspolitiken, till jordutarmningen och förgiftningen. Dessutom pekar aktionsformen fram mot uppbyggnaden av ett alternativt distributionssystem.

Inför kapitalets attacker på denna kampinriktning, vilka bl a kommer att bli ideologiska dimridåer om den fria konsumtionens välsignelser och tillväxtens betydelse för välfärden och högst materiella attacker på sysselsättningen, föreslår vi arbetarkollektivet ett svar på den ideologiska nivån kring paroller som ”Köpfrid – ner med reklamen!” och på arbetslösheten ”Fördela det meningsfulla arbetet – 6,5 timmars arbetsdag åt alla, resorna inräknade – bevarad materiell standard!”

Det är viktigt att kampen mot arbetslösheten förs under parollen ”Meningsfullt arbete åt alla”. Det är orimligt att försvara dåliga projekt – vapenproduktion, kärnkraftsbyggen osv – bara för att de ger ”sysselsättning”. Begreppet sysselsättning är förnedrande för arbetarna och bör användas med negativ laddning. Det förutsätter en syn på den ”sysselsatta” som enbart kugge i ett maskineri – utan egna sammansatta behov och förmåga till aktivt handlande.

På fabriker som tillverkar icke meningsfulla produkter eller direkt skadliga ting, eller där arbetsorganiseringen styckar sönder arbetet i oöverblickbara delar, bör man i facklig regi utarbeta alternativa produktionsplaner för företaget. Här kan man nå värdefull samverkan med grupper av forskare, tekniker och studenter som arbetar för en alternativ teknik och en forskning i arbetarklassens tjänst. I produktionsplanerna bör hänsyn tas till utrustning och specialkunskap på fabriken. Särskilt om marknaden sviktar kan man ta kamp för den alternativa planen. Det blir då samtidigt ett sätt att rädda jobbet. Exemplarisk är här kampen vid Lucas flygdivision i England.[6]

Övergångskrav i bostadsområden

En mängd olika frågor med anknytning till miljö och resurser drivs i föreningar och aktionsgrupper som verkar i bostadsområden. De viktigaste partsorganisationerna inom vilka man bör ta strid för en kamplinje är hyresgäströrelsen och konsumentkooperationen. I skärpta lägen, särskilt när man har stor spontan tillströmning kan det vara lämpligt- med tillfälliga aktionskommittéer som arbetar med stormöten, öppna för alla i området. Med sådana kommittéer kan det också vara lättare att vid behov bryta med den borgerliga legaliteten. I ett förrevolutionärt läge kan dessa slag av organisering bli permanenta och överta alla de traditionella organisationernas uppgifter, vilka då utföres av mängder av stormötesvalda delegationer som alla ansvarar inför stormötet och är när som helst avsättbara. Dessa grannskapskommittéer blir till motsvarigheter till fabrikskommittéerna, men organiserar en

[6] Se t ex *Atombulletinen* nr 1 1976

klassallians av arbetare, mellanskikt och vissa småborgare i direkt kamp för egna intressen mot kapitalet. Det är viktigt att dessa kommittéer får fasta band till fabrikskommittéerna och andra arbetsplatsorgan. Övergångskraven i bostadsområdena ska alltså vara sådana att de förbereder för och påvisar de avancerade organisationsformerna och samtidigt skapar element av samordning med arbetsplatskampen.

Hyrorna: ”Stopp för hyresspekulationen – hyran anpassad till arbetarlönerna!” är en paroll som pekar mot ett samarbete mellan hyresgästföreningar och priskontrollarbetet i fackföreningarna. Om lönerna justeras upp efter prisutvecklingen i den genomsnittliga bostaden, måste varje hyresvärd hållas efter så att kostnaderna åtminstone inte går upp snabbare i hans hus. ”Stopp för energislöseriet – förbättra isolering och ventilation under hyresgästernas kontroll” är en viktig kampinriktning för att bredda hyresgästföreningarnas uppgifter och dra in fler i aktivt arbete. Det kan t ex ge viktiga kontakter med radikala tekniker och arkitekter. Dyra tilläggsisoleringsarbeten måste stoppas. De kan på samma sätt som lyxsaneringen tillgripas av hyresvärden för att skapa skäl att höja hyran. ”Sanering under hyresgästernas kontroll” är ett naturligt krav som redan tagits upp flera gånger.

”Kollektiva tvättstugor under brukarkontroll”. ”Kollektiva frysutrymmen, grovkök med utrustning för syltning, storbak, mm, kvartersverkstäder utrustade för sömnad, trä- och metallarbeten och reparationer.” Kampen för dessa paroller leder till minskat resursslöseri och minskad kommersialisering, samtidigt som fler får tillgång till riktig utrustning. Inget av detta bör man missa att ta upp i agitationen. Man kan också tänka sig att samordna kvartersverkstäderna med professionell produktion i samma lokala skala, kanske främst utgående från lokalt skrot och lokalt producerade naturprodukter. Detta ger stimulans åt det sociala livet i kvarteret, kanske till särskild glädje för barn och ungdom. Men samtidigt ger det viktiga flexibla resurser att användas under tider av skärpt kamp.

”Kollektiva matsalar” är ett annat tänkbart krav. De kan antingen betjänas av anställda eller – vilket blir billigare och kanske roligare – genom rotation bland de boende.

Inom Konsum kan man arbeta för hållbara slitvaror och hälsosamma matvaror. ”Nej till råvaruslöseriet – hållbara produkter! ” ”Nej till förstöringen av jord och människor – oförfalskad, naturenligt odlad föda!” Samverkan med fackliga organ vid lämpliga fabriker kan sökas för att bidra till formuleringen av alternativa produktionsplaner som innehåller just dessa hållbara varor tillverkade av i största möjliga utsträckning naturliga råmaterial. Kamp som sedan många år har drivits inom konsum har lett till ett sortiment av enkla, starka och ganska billiga sk baskläder. De angriper dock endast indirekt hela det befängda sortimentet och gör valet av dessa kläder till en helt personlig handling. Mer utvecklande skulle förmodligen vara ett krav på att alla slitvaror ska åsättas ett jämförpris i kronor per år av normal förslitning. En första omgång av sådan prissättning skulle kunna bygga på mätningar av Konsumentverket och senare kompletteras med konsumentkontrollerade mätningar.

Maten kommer att bli en svår kampfråga, vilket redan påpekats i samband med diskussionen av arbetsplatskampen för riktig lunchmat. (Här finns vissa förutsättningar för samordning av kampen) Bondekorporationen kommer att gå i frenetiskt försvar och den är Sveriges största integrerade företagskoncern. Enda möjligheten är att börja organisera lantbrukare i nya organ oberoende av dessa kapitalintressen. Kanske är det Matfronterna som visar vägen. De består av en fast kundkrets som samverkar med odlare direkt utan mellanhänder. I större skala skulle detta kunna organiseras genom konsum och bl a inbegripa en utökad koloniträdgårdsodling inom städerna. Även nya förädlingsindustrier måste byggas upp, särskilt för kött och spannmål. Det är nödvändigt att arbeta över kortare avstånd och alltså i mindre anläggningar om man inte ska behöva förstöra råvarorna eller t ex tvinga charkuteriarbetare att jobba i extrem kyla.

Denna kampinriktning kommer att skapa nya samverkansstrukturer mellan tätorter och kringliggande jordbruk, mellan stadsbefolkning och lantbrukare som föredrar en sådan allians framför bondekorporationen. Det blir troligen i första hand populistiskt inriktade småbrukare. Det är viktigt att undersöka deras situation noga och ställa krav på den statliga politiken så att den kan underlättas, samtidigt som man direkt hjälper dem att göra nödvändiga investeringar mm.

Trafikfrågor: Den vanligaste formen av miljöarbete i trafikfrågor är motstånd mot genomfartsleder i bostadsområden. Krav som utvecklar detta motstånd är ”Stopp för genomfartstrafik till city, Ingen privatbilism i stadskärnan. Nej till parkeringshus, Satsa på kollektivtrafik och cyklism'” Många effektiva aktionsformer finns utprovade: Kvartersfester på gatan för att hindra vägmaskinerna, cykeldemonstrationer i stadskärnan i rusningstid... Men än verksammare torde kampanjerna bli om man kan nå samverkan med facklig kamp för företagsbetalda arbetsresor. I samband med en facklig strid för ett sådant krav kan ett solidaritetsarbete bli synnerligen verkningsfullt. En samordnande ”trafikantförening” för hela staden skulle vara lämplig för att genomföra ett sådant arbete.

I agitationen kan sambanden belysas mellan företagens krav på en vidsträckt, enhetlig arbetsmarknad och belastningen som de därav följande resorna betyder för den enskilde arbetaren och tjänstemannen. Man kan också ta upp bilismen som en följd av att varken företag eller myndigheter tar ansvar för att kollektivtrafiken ska fylla behoven. Man kan belysa det segregerade stadsbyggandet och ställa krav på väl sammanhållna, mångsidiga stadsdelar där man kan både bo och arbeta.

Trafikantföreningen bör också söka samverkan med de trafikanställda och stödja deras krav på bättre arbetsvillkor. I Stockholm har dessa redan varit ute i kamp och militansen har ökat klart. En intressant detalj är att de har ställt krav på betald restid till den plats där de börjar sina pass. Det kan tas till utgångspunkt för att förklara detta kravs stora generella betydelse.

Det är kanske också dags att ta upp bilismen på att mera direkt sätt. Man kan påvisa att det redan idag för en stadsbo som inte bor väldigt tokigt till. är klart rationellt att göra sig av med den egna bilen och hyra eller tom åka taxi varje gång man har behov av ett individuellt fordon. Det spar både tid och pengar och låser en inte till bilismen som livsform. Man kan mot den bakgrunden propagera för kooperativa (OK?) eller kommunala hyrbilstationer i – på sikt – varje kvarter och varje by. Det är naturligt att utgå från dagens bensinstationer och bilverkstäder för denna utbyggnad. Detta gör också att man kan föreslå de anställda vid dessa anläggningar ett konkret alternativ för ett meningsfullt arbete sedan deras nuvarande uppgifter börjat minska i takt med privatbilismens nedgång.

Ytterligare en lång rad frågor kan drivas i bostadsområdena. När giftiga fabriksutsläpp hotar ett visst område bör kampen föras av en lokal kommitté som snabbt ser till att få kontakt med arbetarna på fabriken. I de flesta fall kan gemensam sak göras kring gifter som är skadliga både i arbetsmiljön och i den yttre miljön. I vissa fall kan dock den enda möjligheten vara att arbeta med påtryckningar på kommunen. T ex när det gäller en tilltänkt miljöfarlig industrietablering kan en aktionskommitté som i isig samlar kommunalpolitiskt aktiva personer ur alla partier vara mycket effektiv i att driva fram ett kommunalt veto Man bör också i agitationen passa på att föreslå alternativa metoder och investeringar som skulle kunna ge både miljövänlig utveckling och meningsfullt arbete. Samtidigt kan man ta upp behovet av planerad hushållning med miljö och resurser.

Stegring av kampen

De grundläggande dragen i de krav som diskuterats kan sammanfattas så:

Man bör ställa konkreta krav utifrån mänskliga behov och ekologiska krav, resursernas begränsning, ansvaret inför framtida generationer osv, men utan ansvar för det enskilda företaget , eller den kapitalistiska ekonomin som helhet. De krav som har sin utgångspunkt i försvaret för naturresursernas reproduktion kommer spontant upp i mellanskiktsdominerade miljövårdsgrupper, men måste därifrån föras till alla miljöer där de har aktualitet. De bör drivas i propagandistiska kampanjer och aktioner i miljövårdsgruppernas regi, men för att kunna bli föremål för verklig masskamp måste de också drivas i befintliga partsorgan – fackföreningar, hyresgästföreningar, kooperationen... De bör drivas med inriktning på arbetarveto resp användarbojkott och arbetar- resp användarkontroll. Miljö- och resursfrågornas natur att ofta sammanbinda problem på de mest skilda platser bör utnyttjas för att foga organisatorisk samverkan mellan kampen i olika miljöer. Vid arbetsplatserna bör man skjuta fram krav som siktar mot kollektiva sätt att fylla behov istället för privatiserade och kommersialiserade sätt. I bostadsområdena bör man trycka på kollektiva nyttjandeformer, hållbara bruksvaror och miljö- och hälsoriktigt odlad och förädlad föda.

Den viktigaste formen av organiserat samband mellan arbetsplats- och bostadsområdeskampen är troligen priskontroll-kommittéer, kanske gemensamma för en hel stadsdel eller mindre ort, med representation från fackliga organ och sektioner av hyresgästföreningar och konsumentkooperationer. De utgör ett slags förövning för den öppna kampens sovjeter. De sammanför uppgifter om löner, hyror och levnadskostnader. Kring dessa organ kan man föra propaganda om planhushållningens förtjänster och möjligheten av en verklig demokratisk kontroll av planeringen.

I samband med motdrag från kapitalet kan kampen ytterligare stegras. Hot om nedläggning av fabriker där kamp pågår kan mötas med strejk i hela koncernen och upprättande av kontroll-kommittéer och i vissa fall ockupation med krav till staten om övertagande under arbetarkontroll. Samtidigt kan man ta strid för en alternativ produktionsplan i enlighet med priskontroll-kommittéernas uppställningar av vad som är meningsfulla produkter. Kampen förbinds här också med forskarnas och teknikernas kamp för en alternativ inriktning på forsknings- och utvecklingsarbetet och bredare gruppers kamp för insyn och demokratisk diskussion kring den inriktningen.

Grannskapskommittéerna och fabrikskommittéerna måste i en situation av öppen omfattande kamp i första hand sörja för kampens behov. T ex förse de strejkande och lockoutade arbetarna med mat och nödvändighetsvaror, efter hand också strejkvakterna och arbetarmilisen, inhysa hyresstrejkande som vräkts, organisera alternativ bränsle- och elförsörjning till uppvärmning och till övertagen industri som måste fungera.

I ett sådant läge av öppen kamp blir uppenbarligen också samordningen mellan kampen i olika miljöer än viktigare. Det är omöjligt att här redovisa mer fullständigt hur den ska föras vidare. Kampen på de militära förbanden, och en hel del andra frågor som inte har berörts i artikeln, måste tas med i analysen. Klart är ändå att den viktigaste organisationsformen för samordningen är Sovjeten, i vilken representanter för alla grupper som är ute i öppen kamp samlas. Sovjeter på olika orter organiserar sedan centrala råd för samordning på regional och nationell nivå. De paroller man bör ta kamp för i detta läge tas inte upp här, men de måste syfta till att stärka den revolutionära maktens inflytande och utmana den borgerliga på allt fler områden och kulminera i parollen ”All makt åt sovjeterna!”. Den borgerliga staten inser tydligt att fabrikskommittéerna och grannskaps-kommittéerna, och i än högre grad sovjeterna, utgör grunden till en ny maktstruktur bredvid den bestående. En sådan kan de omöjligen tolerera och därför kommer kampen efter deras upprättande in i en hektisk period där snabba,' beslutsamma motdrag måste göras. Frågan om makten kommer aldrig att stå på ett abstrakt sätt: i ett moget läge blir det uppenbart att sovjeterna och deras samordnande organ måste ta makten eller bli krossade av en borgerlig motoffensiv.

Miljövårdsgruppernas uppgifter

I beskrivningen av de olika kampfronterna och de frågor som kan drivas i olika organ, gavs ganska litet utrymme åt de rena miljövårdsgrupperna. Den breda kampen måste i huvudsak drivas genom de redan existerande organisationerna inom vad som ofta kallas ”folkrörelserna” och – i avancerade lägen – direkt organ för alla berörda inom en viss miljö, t ex en arbetsplats eller ett bostadsområde. Endast på det sättet kan kampen bli ett uttryck för en klar majoritet av de berörda människorna. Men det finns ändå en viktig roll för den vanliga typen av miljövårdsgrupper med en utspridd medlemskader och svag primär förankring i avgränsade miljöer.

Miljövårdsgruppernas roll sammanhänger med att de är den spontana organisationsformen för motståndet mot kapitalets angrepp på naturresursernas reproduktion. Den slutsatsen får man dra av den relativa stabilitet miljövårdsgrupperna uppvisar, trots att de oftast lyckas uträtta relativt litet. Det är de mer traditionellt organiserade och brett arbetande miljövårdsgrupperna som fyller denna roll. Löst organiserade aktionsgrupper som bildas för vissa uppblossande stridsfrågor har svårt att överleva en nedgång i kampen för just den frågan och får ibland uppleva att aktivisterna skingras eller passiviseras.

Det arbete miljövårdsgrupperna kan utföra är dels rent propagandaarbete, dels initiering av kamp i olika avgränsade miljöer . Till propagandauppgifterna hör spridning av information om miljöproblem genom pressen, på gator och torg och även direkt till politikerna. För att få uppmärksamheten riktad mot ett visst problem kan direkta aktioner genomföras mot trafiken, mot ett utbyggnadsprojekt, en rivning eller liknande. Men även om aktioner stoppar verksamheten så kan detta bara ske tillfälligt, i propagandistiskt syfte, så länge aktionen inte är förankrad i organisationer som omsluter huvudparten av dem som direkt berörs av frågan. Denna svaghet hos miljövårdsgrupperna gör att de ibland förfaller till enkla påtrycknings-grupper som närmast vädjar till politikerna att handla på ett visst sätt. För att undvika detta är det viktigt att det propagandistiska arbetet förbinds med det initierande. Diskussionerna och praktiken i grupperna måste leda fram till att aktivisterna inser att de måste ge sig på det besvärliga arbetet att driva miljövårdsfrågorna i kooperationen, hyresgästföreningarna, facket, m fl klart avgränsade miljöer. Samtidigt måste miljövårdsgruppen finnas kvar för intern skolning och sammankoppling av kampen mellan de olika miljöerna för att ta initiativ till nya gemensamma kampanjer samt för värdering av kampens resultat. Därigenom kan gruppen fortgående mobilisera nya människor till detta slag av arbete.

En arbetsform som prövats alltför lite inom miljörörelsen är solidaritetsarbetet med grupper som är ute i öppen kamp vid företag eller i bostadsområden. Kamp som har ett väsentligt inslag av miljö- eller resursfrågor kan därigenom få stöd hos bredare grupper än vad t ex vänstergrupperna kan nå. En militant fortsättning på Surtearbetarnas kamp för rätten till meningsfullt arbete med miljövänliga produkter skulle t ex kunna stödjas av hela miljövårdsrörelsen. Den öppna kampens metoder skulle kunna förklaras för annars ointresserade mellanskiktare. Samtidigt skulle förståelsen kunna öka för vikten av att sammanbinda det propagandistiska arbetet med öppen kamp i avgränsade miljöer.

Vissa frågor passar inte in i det mönster som framställs här. De kan ha en sådan karaktär att det inte finns någon avgränsad miljö av direkt berörda att förankra den i – detta gäller t ex ett förslag att öppna en urangruva i ett folktomt område. I sådana fall måste kampanjen drivas ändå och då främst av miljövårdsgrupper och liknande organisationer.

I andra fall kan frågan vara så viktig för hela befolkningen att en allmän debatt överflyglar arbetet i avgränsade miljöer. Det gäller t ex kärnkraftsfrågan, där debatten under ett par år nådde en så hög intensitet att den genomträngde hela samhället, Det ovanliga inträffade att en klar majoritet av hela befolkningen samtidigt insåg att man borde säga nej till en för

kapitalismen viktig verksamhet. I ett sådant läge är det visserligen också viktigt att förankra kampen hos särskilt berörda grupper, t ex arbetare på kärnkraftsbyggen och i urangruvor, men miljövårdsgrupperna och de särskilda aktionsgrupperna som bildades måste ta ett ansvar för att kampanjen verkligen drivs så långt det går. När befolkningens uppfattning är klar och ledande politiker ändå går emot opinionen måste man ta initiativ som ytterligare avslöjar dem och försvagar deras grepp över människorna. Här kommer kravet på folkomröstning in. Det är otroligt att man får igenom det, men om riksdagen vägrar efter en intensiv kampanj, som drar med stora delar av ”folkrörelserna”, innebär det en försvagning av förtroendet för partiledningarna och man får lättare att nå fram med fortsatta kampanjer i samma och andra frågor.

Plattformen

Vilka organisatoriska krav på miljövårdsgrupperna och deras nationella sammanslutning ställer nu dessa uppgifter? Som redan sagts ska de vara öppna för alla som stöder ett försvar för miljön och människan mot kapitalets intressen. De behöver en plattform som avgränsar dem från strömningar som vill underordna all kamp kapitalets intressen. Men den plattformen ska inte vara mer begränsande än vad som motsvarar kampens behov. Det som behövs är egentligen bara den nämnda allmänna principen, konkretiserad för de frågor resp grupper arbetar med och eventuellt grova linjer för de alternativ man accepterar så att man inte riskerar att bli uppfattad som en ren missnöjesgrupp. ...

Det finns en utbredd tendens bland socialister i rörelsen att försöka få med så avancerade krav som överhuvudtaget är möjliga att genomdriva. Den visar sig t ex när Socialistiska miljönätet vill skriva in arbetarkontrollen i plattformen för ett gemensamt tidningsprojekt med Miljö förbundet. Jordens Vänner, Fältbiologerna, Energigruppernas Kontaktorgan och arbetsmiljögrupperna. Denna tendens är ett uttryck för en farlig otålighet som lätt kan leda till att avantgardet inom miljörörelsen förlorar kontakten med massan. Naturligtvis bör man propagera för ett avancerat program och förbereda för svårigheter som kan väntas uppstå i kampen, men det är först när svårigheterna visar sig i praktiken som hela rörelsen förstår dem och det är först då som ett avancerat svar på dem verkligen .kan föra arbetet framåt med bibehållen bredd och ökad styrka.

För Miljöförbundet (som för närvarande diskuterar sin plattform) och för en miljötidning för hela rörelsen, borde dessa paroller vara tillräckliga:

- Mänskliga behov och ekologiska krav ska avgöra produktionen och levnadssättet!

- Meningsfullt arbete, rimlig materiell standard och en mänsklig arbetsmiljö åt alla!

- Hushållning med energi och råvaror!

Björn Eriksson